

H. M.

Pięć pokoleń ewangelickich rodu z Drohojowa Drohojowskich : (notatka z dziejów polskiego kościoła ewangelickiego w ziemi sanockiej)

Przegląd Historyczny 2/2, 271-276

1906

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Pięć pokoleń ewangelickich rodu z Drohojowa Drohojowskich

(Notatka z dziejów polskiego kościoła ewangelickiego w ziemi Sanockiej).

We wspaniałej monografii rodu Drohojowskich ¹⁾, opracowanej przez hr. Jana Drohojowskiego, wyzyskane zostały wszystkie prawie źródła, z których można było zaczerpnąć wiadomości o dziejach zasłużonego tego w Rzeczypospolitej rodu. Ominiętą została jedna tylko kategoria źródeł — Księgi kościelne ewangelickie, akta synodalne i metryki zborowe. Z nich można było zasięgnąć danych o działalności rodu na polu wyznaniowym, które w XVI i XVII w. było dominujące wśród wszystkich innych. Z monografii hr. Jana Drohojowskiego wypadkowo tylko, co do niektórych osobistości, dowiadujemy się, iż to byli ewangelicy — cała jednak główna treść dziejów rodu w XVI i XVII — gorące przywiązanie do wyznania ewangelickiego — pozostała najzupełniej w cieniu.

Chcąc dopełnić choć suchemi datami to, prawdopodobnie mimowolne, przeoczenie, wykazać, iż nie dla wszystkich rodów polskich „nowinki genewskie i wirtemberskie“ przechodziły jak wiatr przy pierwszym podmuchu usiłowań członków Towarzystwa Jezusowego, i że do tych, co najwytrwalej stali przy „szczerem słowie Bożem“ — podług swego przekonania — należeli przez dwa wieki prawie z Drohojowa Drohojowscy, — pozwolimy sobie — na podstawie dokumentów przytoczyć tutaj wiązanek faktów do wyznaniowej kroniki wspomnianego rodu ²⁾.

---

¹⁾ Kronika Drohojowskich, Kraków 1904.

²⁾ Wszystkie dane, które poniżej przytaczamy bez cytat, oparte są na aktach synodalnych ewangelickich małopolskich, zachowanych w Bibliotece Ordynacji hr. Zamoyskich w Warszawie i w Archiwach synodalnych wileńskim i warszawskim. Akta metryczne zborowe cytujemy oddzielnie, jak również Volumina legum, o ile w nich znajdujemy ślady ewangelicyzmu Drohojowskich, nie wyzyskane przez hr. Jana Drohojowskiego.

Pięciu miał synów na początku XVI w. Jan Parys z Drohojowa Drohojowski z żony swej Orzechowskiej, sędzianki przemyskiej, — i przynajmniej o dwóch wiemy z pewnością, iż stali się wyznawcami kościoła ewangelickiego w chwili, gdy Reformacja zaczęła sobie jednać zwolenników w Rzeczypospolitej.

Pierwszy z nich, *Jan*, biskup kujawski, przedstawia w Polsce jedy-ny (z wyjątkiem Mikołaja Paca, biskupa kijowskiego, który, przyjąwszy ewangelicyzm, został kasztelanem smoleńskim; † 1585 roku) przykład dygnitarza panującego Kościoła, co przechodzi na stronę Reformacji. Wprawdzie za życia, pomimo całej sympatii ku protestantyzmowi i cenzur Rzymu z tej przyczyny, nie starczyło biskupowi odwagi do wystąpienia otwartego, jak to uczynił Pac, lecz w chwili śmierci złożył Drohojowski wyraźne wyznanie swej wiary ewangelickiej. Naoczny świadek zgonu biskupa u brata jego Stanisława, w Wolborzu 1557 roku, Frycz Modrzewski, pisze: ¹⁾

Czując się bliskim śmierci, biskup oświadczył, że „nic mu tak na sercu nie leży, jak że tego, co sądził o prawdziwej wierze, publicznie przed wszystkimi ludźmi nie wyznał“. Potem, podając rękę Modrzewskiemu, jak i innym, dodał, że jeżeli mu Bóg żyć pozwoli, on wyzna(to) jeszcze jawnie, choćby mu przytem utratę życia lub fortuny ponieść przyszło“... Następnie... Stanisław Drohojowski, brat biskupa, pocieszał go „przypominając łaskę Bożą i czytając wszystkie po kolei artykuły wiary naszej. Biskup... słysząc artykuły wiary naszej... porzeczony... podniósłszy ręce ku niebu, wyraźnie odpowiadał, iż wierzy w to, co mu czytano. Gdy skończył wyznanie swej wiary, na nowo wyraźnie modlitwę Pańską czytać zacząłem“... (Modrzewski).

Że jako na odstępce patrzyli na biskupa katolicy, dowodnie świadczy, obok współczesnego nam X. Bukowskiego ²⁾, także i Damałowicz ³⁾. Kapituła dyecezyjna nie poleciła nawet dnia śmierci biskupa zapisać w aktach posiedzeń ⁴⁾.

Już u łoża umierającego brata widzimy, jak gorliwym wyznawcą protestantyzmu był *Stanisław* Drohojowski. Był on także pierwszym z rodu świeckim senatorem Rzeczypospolitej, który otwarcie przystąpił do nowego wyznania.

Już albowiem 1558 roku widzimy późniejszego kasztelana przemyskiego w dniu 4 kwietnia na synodzie ewangelickim we Włodzisławiu ⁵⁾, a następnie powtórnie tamże 1559 roku d. 26 czerwca. Akta synodu 1558 roku zachowały nam nadto przemówienie Stanisława. Gdy duchowni ewangelicy, zebrani w liczbie 32 pod przewodnictwem

¹⁾ De libero hominis arbitrio Cap. VII, cytujemy podług X. Bukowskiego, Dzieje Reformacji II, 37, gdzie tekst łaciński.

²⁾ Dzieje Reformacji II 37 i passim.

³⁾ Vitae episc. vlad., i u Bukowskiego II. 44.

⁴⁾ Wierzbowski Uchańsciana V, 149.

⁵⁾ Akta tego i innych najdawniejszych synodów ewangelickich małopolskich do 1560 r. ogłosił Dalton z rękopisu wileńskiego w „Lasciana“, Berlin 1898. Synod włodzisławski 1558 str. 451 et sq., 1559 str. 474 et sq.

Jana Łaskiego wystąpili z żądaniami swemi wobec patronów szlacheckich, by w kwestyach wiary słuchali duchownych, w domach swych ich szanowali, by nieprzyłączeni do kościoła (pseudochristi) w działaniach kościelnych udziału nie mieli, czeladka w duchu Bożym wychowaną była, w imieniu wszystkich odpowiadał Drohojowski obietnicą spełnienia żądań duchownych. Oprócz tego na tymże synodzie wraz z inną bracią szlachtą zobowiązał się Drohojowski na ogólne potrzeby kościelne płacić rocznie 20 złotych ówczesnych.

Prawie jednocześnie biskup Dziaduski d. 22 lutego 1559 r. ekskomunikował Drohojowskiego ¹⁾. Czyn ten stanowczy episkopatu katolickiego wywołany został przez poprzednią działalność wyklętego. Czytamy ²⁾: (Stanisław Drohojowski) „sprowadziwszy na dwór swój do miasteczka swego dziedzicznego, Jaćmierza, heretyka z Pińczowa, niejakiego Stanisława z Opatowca, odebrał następnie gwałtem klucze od kościoła parafialnego w Jaćmierzu od komendarza, obrazy i Eucharystyę św. wyrzucił i nabożeństwo luterskie do kościoła wprowadził⁴. Tym sposobem Stanisław Drohojowski już w zaraniu Reformacji w Polsce współdziałał utworzeniu się miejscowego ogniska protestantyzmu polskiego w ziemi sanockiej; niedługo potem, lub i współcześnie, powstały tu liczne inne zbory (Jawornik, Dylągowa, Bachorzec, Dubiecko, Krosna, Rymanów, Zarszyn, Nowotaniec, Lisko, Hoczew, Kusienice), tworząc koło Sanoka silny ośrodek reformacyjny ³⁾. Zbory ziemi sanockiej trwały przytem bardzo długo i niektóre (np. Nowotaniec, pod patronatem Stanów) doczekały się prawie panowania Augusta III-go Sasa... Szlachta sanocka wyznania ewangelickiego wytrwale stała przy wierze swych przodków...

Znana jest z innych źródeł polityczna działalność Stanisława. Starosta wolborski od 1555 r. (podczas bytności u niego w Wolborzu umarł biskup Jan), dworzanin królewski i sekretarz 1556 r., poseł na sejm 1565 r., nareszcie kasztelan przemyski 1574 r., miał Stanisław do śmierci († 1583) możność oddawania usług swemu kościołowi.

I potomkowie jego do piątego pokolenia pozostali wierni wyznaniu swego przodka...

Z trzech żon (Gucci, Derszniakówny i Ossolińskiej) miał kasztelan, oprócz córek, dwóch synów: *Jana* i *Kreysztofa*. *Jan* z Drohojowa Drohojowski był drugim w rodzie ewangelikiem, zajmującym świecką godność senatorską. Żonaty z Anną z Hoczwi, z zasłużonej protestanckiej rodziny Balów, był 1579 roku sekretarzem królewskim, a 7 października 1588 roku ⁴⁾ mianowany został kasztelanem sanockim. Tym sposobem ziemia sanocka, mająca wielkie znaczenie dla protestantyzmu polskiego, otrzymała znowu senatora tegoż wyznania ⁵⁾. Jako

¹⁾ Vol. XV. act. episc., cytujemy podług X. Bukowskiego loc. cit. II, 35.

²⁾ Premislia sacra p. 272, cytata, jak wyżej.

³⁾ Por. nasze „Zbory i senatorowie protestancy w Dawnej Rzeczypospolitej“.

⁴⁾ Data nominacji łaskawie zakomunikowana nam przez p. A. Bonieckiego. Wobec tego domyśl hr. J. Drohojowskiego, iż Jan został kasztelanem dopiero 1590 r., upada.

⁵⁾ Już 1548 był kasztelanem sanockim ewangelik Zbigniew Sieniński, zmarły 1580 r., jako kasztelan halicki, fundator zboru w Rymanowie.

kasztelan sanocki, podpisał Jan razem z pięciu innymi senatorami ewangelikami „proces z sejmu walnego krakowskiego wysłany, którym zapraszają na synod generalny do Torunia“ 1595 r. ¹⁾ W roku 1599 protestanci wybrali kasztelana jednym z tak zwanych prowizorów — świeckich dygnitarzy swego wyznania, których zadaniem było bronić współwyznawców wobec tak silnej już wtedy reakcji katolickiej.

Podług hr. J. Drohojowskiego (Kronika) Jan nie żył już 1601 r. 21 sierpnia.

Dwaj wiadomi nam synowie kasztelana Jana, *Maciej Stanisław* i *Jan Parys*, byli protestantami. Drugi z nich, Jan Parys, wychowywał synów swych 1638 r. w Bełżycach w szkole ewangelickiej ²⁾. Synowie jego jednak zostali katolikami. Smutną sławę zdobył sobie *Stefan Jan*, który naprzód zabił brata rodzonego *Władysława*, a następnie głowę i patriarchę linii protestanckiej Drohojowskich, a swego rodzono-stryjecznego brata, Krzysztofa Tomasza, chorążego przemyskiego 1684 roku 28 lipca ³⁾. Zbrodnia ta, zdaje się, po części wywołana była przez pobudki wyznaniowe.

Pierwszy z synów Jana, kasztelana, *Maciej Stanisław*, brał bardzo czynny udział w życiu kościelnem ewangelickim. Zachowały się podpisy jego, świadczące o obecności na synodach małopolskich, dystryktowych i prowincjonalnych w latach 1625, 1629, 1633, 1643, 1647. Zmarł podobno przed r. 1652.

Z jego synów znamy najwięcej wsławionego w rodzie Drohojowskich w XVII w. wspomnianego już wyżej Krzysztofa Tomasza i, podług kroniki Drohojowskich, Jana Parysa i Aleksandra Dymitra, obydwóch nieżyjących już 1677 r. I ci dwaj ostatni byli prawdopodobnie ewangelikami, dowód jednakże mamy tylko co do Jana Parysa, który podpisał synod 1647 r.

Najwybitniejszy z synów Macieja Stanisława, *Krzysztof Tomasz*, bierze nadzwyczaj czynny udział w życiu kościelnem. Żonaty dwukrotnie z ewangeliczkami: z Zofią Bolestraszycką i następnie z Aleksandrą Bidzińską, siostrą wojewody, który przyjął katolicyzm, był Krzysztof Tomasz ogniskiem, około którego gromadziło się całe życie ewangelickie w województwie ruskiem. Patronując po Krystynie Gorajskim zborowi w Kaszycach, a prawdopodobnie i w sąsiednim Drohojowie, bierze udział w licznych synodach. Widzimy go na synodach 1653, 1654, po pogromie szwedzkim 1660, następnie, jako chorążego przemyskiego od 1669, w r. 1676 na synodzie w Kaszycach, seniorem ewangelickim *equestris ordinis* w dystrykcie ruskim (najwyższa godność świecka w organizacyi dawnego polskiego kościoła ewangelickiego).

¹⁾ Archiwum synodalne wileńskie. Oprócz innej szlachty i duchownych podpisali ów proces z senatorów: A. Leszczyński wojewoda brzeski, Stanisław Gostomski wojewoda rawski, Jan Abramowicz, wojewoda miński, Piotr Niszczycycki kasztelan bełzki, An. Firlej kasztelan radomski. Między podpisanymi jest i Marek Sobieski, dziad króla Jana.

²⁾ Zachował się o tem ciekawy dokument, odnaleziony przez J. Karłowicza w archiwum drezdeńskim i przytoczony w Encyklopedyi Staropolskiej p. Zygmunta Glogera.

³⁾ Patrz: Kronika rodu Drohojowskich.

ckiego) i dyrektorem tegoż synodu. Następnie jeszcze na synodach 1678 i 1681 jako dyrektora a także jako dyrektora w Radzięcinie po raz ostatni 1682 r. Śmierć z ręki brata 1684 r. przerwała działalność chorążego przemyskiego, jak to już wyżej wspomnieliśmy.

Miał chorążych synów: Samuela, Jana Parysa i *Aleksandra Dymitra*. Tylko o tym ostatnim zachował się dokumentalny dowód, iż trwał on w wierze swego ojca. W roku 1704 spotykamy go ¹⁾ w liście zborowników zboru w Kobylanach, (p. biecki), którego patronką była wówczas Potocka h. Pilawa. Jest to najpóźniejsza wieść o przynależności Drohojowskich do kościoła ewangelickiego w piątym pokoleniu, licząc od Stanisława, kasztelana. Dzieci Aleksandra Dymitra prawdopodobnie zostały już katolikami.

Jak już wyżej wspomniano, Stanisław kasztelan, oprócz syna Jana, kasztelana sanockiego, miał jeszcze drugiego syna *Krzysztofa*. Nie zachowało się po Krzysztofie śladów jego działalności kościelnej, lecz wynagradzają nas w tym względzie synowie jego *Stanisław* i *Andrzej*. Ten ostatni, żonaty z ewangeliczką, Teofilą Hornostajówną, podkomorzanką kijowską, 2-o voto wojewodzina trocka, Mikołajową Abramowiczową, nie żył już 1642 roku i był obecny tylko na synodzie 1632 roku.

Natomiast *Stanisława* widzimy na synodach 1632, 1636, 1637, 1639, 1640, 1641, 1643 i nakoniec na konwokacji w Orli 1644 roku. Wybrany on został wraz z seniorem i konseniorem duchownym dystryktu ruskiego (ks. Płachta), deputowanym na colloquium charitativum w Toruniu. Na same jednak colloquium przybyli z Rusi tylko członkowie duchowni. Syn Stanisława, *Krzysztof*, stolnik lubelski, odziedziczył po ojcu przywiązanie do wyznania swych przodków. Zaznaczył je albowiem nietylko obecnością na synodach 1660, 1662, 1668, lecz i oświadczeniem publicznym swej wiary wobec braci szlachty i reakcyi katolickiej na sejmie 1668, podpisując akt sejmowy z salwą: „*salva per omnia pace dissidentium in religione christiana, non obstantibus quibusvis protestationibus et exceptionibus*“ (Volumina legum).

Stolnik zmarł r. 1670 i mamy ślad, iż był również patronem zboru w dziedzicznych Niebieszczanach, chociaż o zborze tym skądinąd szczegółów więcej nie posiadamy.

Udało nam się także odszukać metrykę ślubną siostry stolnika, *Anny*, która 1650 r. brała w zborze w Piaskach luterskich pod Lublinem ślub z Bogusławem Gorajskim ²⁾.

Prawdopodobnie brat stolnika Andrzej, chorąży lubelski, był na synodzie 1652 r.

Może ten, lub może inny Andrzej z pozostałych linii brał 1657 r. ślub w tychże Piaskach z *Teofilą Zalewską* ³⁾

¹⁾ Łukaszewicz, Dzieje wyznania helweckiego w dawnej Małopolsce, str. 346.

²⁾ Akta metryczne zboru w Piaskach.

³⁾ Akta metryczne zboru w Piaskach.

Czy synowie Krzysztofa, stolnika, byli ewangelikami, powiedzieć nie możemy. Tylko jeden z nich *Samuel*, podpisał akt synodu 1664 r. Prawdopodobnie przyjęli oni katolicyzm.

Oprócz Jana biskupa i Stanisława kasztelana miał jeszcze Jan Parys trzech synów: *Krzysztofa* († 1560), *Mikołaja* († 1544) i *Andrzeja* (nie żyjącego już 1567 r.). Czy linie, które poszły od tych protoplastów były katolickie, czy ewangelickie, na podstawie znanych nam dokumentów orzec nie możemy.

H. M.
